

Gedichten van beton

We hebben ze allemaal wel eens gezien: de gedichten van Paul de Vree die in de vorm van een cirkel zijn geschreven, of de typografische verzen van Paul van Ostaijens *Bezette Stad*. Toch is dit soort concrete of visuele poëzie nog altijd 'een ondergeschoven kindje waaraan door de officiële literatuurkritiek volledig wordt voorbijgegaan', beweert de Nederlandse dichter Karel ten Haaf over concrete en visuele poëzie. In het door hem geredigeerde *Zieteratuur. Concrete en visuele poëzie* schuift hij dat kindje terug naar boven. De bloemlezing bevat een staalkaart van concrete en visuele gedichten uit Vlaanderen en Nederland van het begin van de twintigste eeuw tot nu. Paul van Ostaijen, Paul de Vree, Mark Insingel en Tonnus Oosterhoff konden natuurlijk niet ontbreken, maar ook Harry Mulisch en zelfs Jeroen Brouwers duiken in het boek op als visuele dichters. Uit de bundel blijkt dat de grens tussen concrete poëzie en beeldende kunst soms moeilijk te trekken is. Neem nu Riekus Waskowsky. Diens cyclus 'De filosofie van Ludwig Wittgenstein en ons dagelijks leven' bevat een reeks huis-, tuin- en keukenfoto's van een jong stelletje. In elk tafereel maakt een boek van Wittgenstein deel uit van het decor. Van dezelfde orde is het 'concrete poem' van Pieter Laurens Mol: in beton (concrete) gegoten letters die samen het woord 'poem' vormen. Ten Haaf presenteert zijn bloemlezing in de inleiding als 'een aanvulling op de Dikke Komrij', die de concrete poëzie inderdaad links liet liggen. Maar zijn boek lijdt aan dezelfde feilen als dat van Komrij: het is op geen enkele wijze representatief (zo ontbreken wat Vlaanderen betreft bijvoorbeeld de bewegende gedichten van Dimitri Casteleyn en de stiftgedichten van Dimitri Antonissen), het bevat geen goede definitie van wat nu concrete of visuele poëzie is, het legt nauwelijks verbanden tussen de verschillende categorieën die je in dit soort poëzie kunt onderscheiden. De verdienste van deze bloemlezing is dan ook eerder dat ze een lacune blootlegt dan dat ze die opvult: *Zieteratuur* toont aan dat het moeite zou lonen de traditie van de concrete en visuele poëzie in de Lage Landen eens heel grondig onder de loep te nemen. Daarom is het ondanks alles een zinvol boek.

Bart Van der Straeten

Karel ten Haaf (red.), *Zieteratuur. Concrete en visuele poëzie*, Uitgeverij Passage, Groningen, ISBN 97890 5452 212 6, 22,50 euro